

Dynamisk civilsamfund og styrket social kapital

Program for dynamisk civilsamfund og styrket social kapital

Civilsamfundet har historisk set været det bærende element i konstruktionen af det samfund, vi lever i dag. Siden overgangen fra enevælde til demokrati i midten af 1800-tallet til i dag, har borgere dannet fællesskaber for at fremme egne og samfundets interesser. Det folkeoplysende ideal, hvor medlemsdemokrati og uafhængighed af private eller statslige interesser er fremherskende, har skabt stærke demokratiske traditioner og samfundsinstitutioner. Over tid har civilsamfundets rolle i vores samfund forandret sig. Tidligere var politiske og religiøse bevægelser og organisationer i høj grad aktive i forhold til at forme vores demokratiske værdier, traditioner og institutioner og dermed grundlægge den moderne stat og det moderne samfund.

I tiden efter 2. verdenskrig og frem til i dag har vi lagt mange af de 'traditionelle' civilsamfundsarenaer, hvor stærke fællesskaber arbejder for egne og samfundets goder, over i offentlige institutioner eller professionaliserede organisationer som f.eks. fagforeninger og boligforeninger. Civilsamfundets mere folkelige fællesskaber i form af foreninger, bevægelser, løsere netværk er, lidt groft sagt, overgået til mødesteder for borgere, som her, frem for at være bærende kræfter i at skabe forandringer og dynamik i samfundet, dyrker en personlig interesse ved at indtage en kritisk position og rolle overfor 'systemet'.

Gennem de sidste 5-10 år har civilsamfundets rolle igen ændret karakter. Det er sket i takt med, at det offentlige ikke længere varetager de samme opgaver som tidligere. Civilsamfundet opfordres til at træde til og tildeles dermed en ny rolle, hvor der tages et større medejerskab og ansvar for borgere, institutioner og det store samfundsfællesskab i det hele taget.

Derfor fordres en debat om og en politik for civilsamfundets nye rolle og ansvar. En grundlæggende forudsætning for, at civilsamfundet kan træde til er, at de eksisterende demokratiske værdier og det menneskesyn, som udspringer af de folkeoplysende idealer, fastholdes og udbygges. Fællesskaber, oplysning, borgerdemokrati og uafhængighed er civilsamfundets unikke karakteregenskaber. Netop disse egenskaber kan under de rette omstændigheder blive en ressource for vores samfund.

Det er Radikale Venstres målsætning at styrke det dynamiske civilsamfund og den sociale kapital i Danmark.

Radikale Venstre definerer civilsamfundet som *borgere, fællesskaber, foreninger og organisationer udenfor det offentlige og det private erhvervslivs regi*. Det betyder, at civilsamfundet også omfatter professionaliserede organisationer, andelssamfund og selvejende institutioner.

Radikale Venstre ser styrket social kapital både som en værdi i sig selv og i relation til et dynamisk civilsamfund. Radikale Venstre ser det som både et individuelt og et fælles ansvar at sikre en forøgelse af den sociale kapital, som vi forstår som *de uformelle værdier eller normer, delt af medlemmer af en gruppe, der gør det muligt for dem at samarbejde mere effektivt for at realisere fælles mål*.

Det er Radikale Venstres opfattelse, at øget social kapital vil skabe fundamentet for at realisere potentialet for den enkelte, grupper, organisationer og lokalsamfund og derigennem styrke civilsamfundet som helhed.

Programmet bygger på inspirationen fra *"charter for samspil mellem den frivillige verden og det offentlige"* og beskriver fire områder af vigtighed:

- **Civile fællesskaber – grundlaget for folkeligt demokrati, dannelse og inklusion side 4**
- **Civilsamfundet og det offentlige – forandringerne i relationen mellem borgerne og det offentlige. side 6**
- **Styrket social kapital – en værdi i sig selv og for et styrket civilsamfund side 8**
- **Et stærkt civilsamfund i et respektfuldt samarbejde med en offentlig sektor kan understøtte et stærkt styrket civilsamfund side 10**

Civile fællesskaber – grundlaget for folkeligt demokrati, dannelse og inklusion

De folkeoplysende idealer er under pres i en tid, hvor det forventes, at civilsamfundet tager et større medansvar og medejerskab for samfundsfællesskabet. På den ene side sætter det offentlige gang i en udvikling, hvor vi bevæger os væk fra de traditionelle foreningsformer og hen imod 'aktivering' af borgere i offentlige opgaver, hvor man mere er netværks- og enkelt-sagsbaseret og ikke er organiseret i en forening eller andre formaliserede netværk.. På den anden side har foreninger og andre civile fællesskaber kun få ressourcer til at udvikle sig og ruste sig til at tage større ansvar og medejerskab.

Radikale Venstre mener, at det er værdifuldt at bevare de værdier og den sammenhængskraft, som bygger på de folkeoplysende idealer. De folkeoplysende idealer har et stort potentiale for at skabe folkeligt demokrati, dannelse og inklusion. Disse idealer finder man i vid udstrækning blandt foreninger og andre civile fællesskaber. For at bevare de folkeoplysende idealer er det nødvendigt, at civilsamfundets aktører fortsat agerer på egne initiativer og præmisser på de områder, som de selv finder relevante, meningsfulde og værdifulde. Civilsamfundet bør selv sætte dagsordenen for dets egen udvikling og dets medansvar og medejerskab for samfundsfællesskabet.

Målsætning er stærke civile fællesskaber

Radikale Venstre vil arbejde for et samfund, som sætter tydelige og synlige rammer for udvikling og fremme af civile fællesskaber. I et dynamisk civilsamfund skal det være nemt for borgere og civile fællesskaber aktivt at præge eget liv, det lokale samfund, som man tilhører, og samfundsfællesskabet.

Bevarelsen af civile fællesskaber med stærke demokratiske værdier skal understøttes og prioriteres politisk. Civile fællesskaber skal til stadighed være en bærende kraft i forhold til:

- at være arnested for initiativer til udvikling af lokalsamfundet og vores overordnede samfundsfællesskab - som alternativ til kommuner, stat og erhvervsliv
- at styrke og udvikle fællesskaber og lokalsamfund både på landet og i byen
- at fremme aktivt medborgerskab og social integration
- at fremme grøn omstilling via f.eks. lokalt fællesejede af vedvarende energiforsyning og nye initiativer på f.eks. transport-, klima- natur- og affaldsområdet.

Der skal fra offentlig, politisk side, både i stat, regioner og kommuner, være fokus på anerkendelse, fastholdelse og understøttelse af de gamle 'folkeoplysende dyder'. Her er der især tale om de traditionelle, formaliserede foreningsformer.

Anbefalinger til tiltag nationalt og lokalt

Nationalt

- 4-timers reglen (antallet af timer en person på dagpenge må bruge ugentligt på frivilligt arbejde) fjernes helt eller udvides til et højere antal timer
- Der skal sikres en tydelig ramme- eller basisfinansiering for frivillige so-

ciala organisationer og foreninger som defineret i serviceloven (Service-loven §18)

- Ansøgningsprocedurer og dokumentation for offentlig økonomisk støtte til civilsamfundet skal forenkles.

Lokalt

- Stat, regioner og kommuner, som ønsker borgerinvolvering i deres indsatser og opgaver, skal først og fremmest tage udgangspunkt i foreningsbaserede civile fællesskaber, frem for at inddrage enkeltstående borgere
- Der skal skabes politiske, økonomiske og fysiske rammer for at understøtte et civilsamfund, som aktivt danner fællesskaber, der kan tage vare på og præge udviklingen af lokalsamfundet
- or at udvikle og iværksætte ideer til løsning af opgaver på tværs af civilsamfund og det offentlige, skal der på lokal basis etableres – i tæt samarbejde mellem foreninger og kommune - centre for civilt iværksætteri – se eksempel nedenfor. Centrene bør forankres i civilsamfundet, f.eks. i et lokalt frivilligcenter eller et lokalbibliotek, men gerne i tæt samarbejde med den lokale kommune og erhvervsvirksomheder.

Case - civilt iværksætteri: Randers Lydavis

I Randers er Dansk Blindesamfund, Ældresagen, Hjerneskadeforeningen, Frivilligværket (det lokale frivilligcenter) og Randers kommune gået sammen om at etablere Randers Lydavis, der er et tilbud til omkring 125 borgere om at få tilsendt lokale nyheder på CD. Borgerne er svagtseende, blinde eller på andre måder forhindrede i at læse. Der er tale om borgere, som ikke anvender digitale, internetbaserede medier. Randers Lydavis samarbejder med en kommunal ungdomsskole, som stiller et lydstudie til rådighed til indtaling af lydavisen. Det planlægges at gøre Randers Lydavis til en selvstændig forening med egne frivillige til at drive aktiviteten.

Radikale Venstre anser "Barrierer og løsningskatalog for Frivilligområdet", Social- og Integrationsministeriet 2012 som et fornuftigt redskab for ideer til forenklinger på området.

Civilsamfundet og det offentlige – forandringerne i relationen mellem borgerne og det offentlige

Samtidig med at de traditionelle folkeoplysende værdier fastholdes, skal det offentliges behov for et tættere samarbejde med civilsamfundet imødekommes. Radikale Venstre mener, at det offentlige har et ansvar for at sikre, at de folkeoplysende værdier ikke går tabt.

I takt med det offentliges øgede interesse i civilsamfundet, vokser behovet for tydelige rammer for et hensigtsmæssigt samarbejde. Hvor civilsamfundet er præget af borgernes personlige engagement, fællesskaber og fokus på en sag, er det offentlige præget af professionelle indsatser, kvalitetsstandarder og udvikling. Der er med andre ord tale om meget forskellige organisationskulturer, som forventes at spille på hold sammen.

Der ses tegn på, at det voksende samarbejde mellem kommuner og civilsamfund medfører nye organisatoriske former, som hverken er foreninger, institutioner, projekter eller lignende. F.eks. kan en kommune stille et lokale og en deltidsmedarbejder til rådighed til et værested for ensomme, som styres af et netværk af borgere, frem for en forenings eller institutions bestyrelse. Og dermed placeres det et sted mellem det offentliges område og civilsamfundets område. Disse nye organisatoriske former kan potentielt fremme og lette samarbejdet og integrationen mellem det offentlige og civilsamfundet. Derfor bør de styrkes og anerkendes i sammenhæng og på lige fod med de traditionelle organisationsformer.

I det aktuelle fokus på samarbejde mellem civilsamfundet og det offentlige, mener Radikale Venstre, at:

- Stat, regioner og kommuner skal, inden nye opgaver til samarbejde med civilsamfundet introduceres, tydeligt gøre klart hvilke opgaver, det offentlige skal varetage ud fra gældende lov og forpligtelser
- Det skal derudover være nemt for foreninger og andre civilsamfundsaktører at foreslå det offentlige mulige opgaver at samarbejde om
- Når det offentlige, borgere og foreninger vil samarbejde, bør der iværksættes en dialog mellem de mulige aktører. I dialogen tages en fælles beslutning om, hvad man kan samarbejde om og hvordan
- Nye organisatoriske former som fx kan være en fusion mellem det offentlige og civilsamfund, og gerne erhvervsliv, bør anerkendes og gives en juridisk status, i lighed med foreninger, selvejende og kommunale institutioner

Målsætningen er ligeværdigt samarbejde

Radikale Venstre ønsker at sikre, at de meget forskellige arbejdskulturer, som man finder i hhv. det offentlige, erhvervslivet og i civilsamfundet, spiller sammen på et ligeværdigt grundlag med respekt for hinandens styrker og forskelligheder.

Der er et behov for at udvikle nye organisationsformer – hybride former, som både kan indeholde en del civilsamfund, en del offentlig organisation og en del erhvervsliv, uden at være forankret i traditionelle foreninger eller institutioner. Derfor skal der nytænkes og udfordres i forhold til traditionelle organisatoriske konstruktioner.

Anbefalinger til et stærkere samarbejde

- Stat, regioner og kommuner skal iværksætte partnerskabsaftaler og projektsamarbejde med civilsamfundsaktører som redskaber for et godt samarbejde. Partnerskabsaftaler og projektsamarbejde kan med fordel bygge på principperne i ”Charter for samspil mellem den frivillige verden og det offentlige” og kan også omfatte erhvervsvirksomheder
- Der skal på lokalt basis opdyrkes netværk, fællesskaber og samarbejder på tværs af civilsamfundsaktører, erhvervsliv og det offentlige. På denne måde kommer de civile fællesskaber/foreningernes relativt få ressourcer bedre i spil efter princippet ’sammen kan vi løfte mere’. Centre for civilt iværksætteri kan med fordel blive omdrejningspunkt for disse initiativer
- Både kommuner og civilsamfund skal åbne for nye, utraditionelle organisationsformer, hvor det giver mening – f.eks. igennem:
 - Socialøkonomiske virksomheder
 - Alternative organisationsformer, som bygger på demokratiske principper, borgerinvolvering og aktivt medborgerskab, i lighed med de traditionelle foreningsfællesskaber
 - Nye organisationsformer hvor civilsamfund, offentlige institutioner og erhvervsliv indgår i partnerskaber og projektsamarbejde eller skaber fælles organisatoriske platforme for en fælles indsats.

Styrket social kapital – en værdi i sig selv og for et styrket civilsamfund

For Radikale Venstre er det essentielt, at samfundet sammenholdes af en række værdier og fælles normer, der fordrer tillid og netværk borgerne imellem. Disse værdier og normer rækker også videre i forhold til at skabe tillid til offentlige myndigheder og institutioner. Derfor bør både individet, lokalsamfund, organisationer og alle dele af de formelle institutioner gøre sit yderste for at understøtte udviklingen og bevarelsen af dem og dermed sikre og udbygge den samlede sociale kapital.

Tilliden baserer sig på en forventning om, at andre vil handle for alles bedste til trods for, at det ikke er påkrævet. På den måde skabes de bedste muligheder for sikre samarbejde om at realisere fælles mål i samfundet.

Målsætningerne er aktivt medborgerskab, social integration og stærkere bysamfund

Aktivt medborgerskab og social integration

Det er Radikale Venstres opfattelse, at stærk social kapital hænger tæt sammen med et *aktivt medborgerskab*, hvor den enkelte deltager i udviklingen af fællesskabet. Det kræver, at den enkelte viser social ansvarlighed og anerkender og aktivt trækker på de fælles rettigheder og pligter. Hvis den enkelte har tillid til de øvrige borgere, er grundlaget for at engagere sig i det omgivende samfund større. Derfor er der i et medborgerskabsorienteret samfund en åben dialog om samfundets udvikling. Det handler både om borgernes aktive deltagelse i den politiske beslutningsproces, engagement i foreningsslivet samt befolkningens tillid til politikerne. Dermed bliver borgernes indbyrdes tillid til andre borgere en forudsætning for en demokratisk dialog om samfundsudviklingen. Det kan give yderligere mulighed for at understøtte en *social integration*, hvor den enkelte nemmere socialiseres i samfundet og understøtter et mere sammenhængende samfund.

Det er Radikale Venstres mening, at stærke fælles normer, og dermed øget social kapital, opstår og udvikles mest optimalt, hvis der ikke er for langt mellem mennesker. Derfor skal der for det første tages udgangspunkt i lokale miljøer, hvor der er en naturlig nærhed til hinanden. Og for det andet er det vigtigt, at det er gennemskeligt, hvordan man er en del af det givne netværk, så tilliden kan opstå og fastholdes. Ellers er risikoen, at fordelene ved den aktive deltagelse bliver udvisket og vil underminere den sociale kapital.

Aktivt brug af social kapital til at styrke bysamfund

Når høj social kapital kan understøtte netværk og sammenhold, vil begrebet kunne bruges aktivt i relation til de mindre bysamfund uden for de store byer og i 'lommer' eller bydele af de større byer. Fokus bør være på, hvordan man bedst udnytter begreber som empowerment, borgerinddragelse og lokale ressourcer i stedet for at fokusere på det, der mangler. Har et område naturlige potentialer som fx vind og vand – se case nedenfor, kan man styrke den sociale kapital ved, at disse aktivt tænkes ind på lige fod med de menneskelige ressourcer. Ved at tage udgangspunkt i eksisterende netværk og kendetegn, er det muligt at forankre flere i udviklingen af et lokalsamfund.

Case på styrkelse af social kapital – Klitmøller

Klitmøller har i kraft af sin unikke beliggenhed en oplagt lokal ressource - havet med tilhørende gode vindforhold. Og her forsøger borgerne i Klitmøller at tage udgangspunkt i den ressource eller et slags 'fundament', hvorudfra en udvikling er blevet bygget. Men før de overhovedet kan udgøre en ressource, må de nødvendigvis først og fremmest få øje på dem og italesætte dem. Og herefter skal de være i stand til at bringe dem i spil og udnytte dem. I den kontekst har et aktivt arbejde med social kapital via opbygning af netværk og tillid, skabt et stærkere bysamfund.

Dermed aktiveres borgerne, der skabes empowerment ud fra en eksisterende ramme og et netværk omkring og engagement i byen, som kan skabe en identitet og stolthed, der vil øge den sociale kapital og måske understøtte en fastholdelse og udvikling af et bysamfund under pres.

Det er Radikale Venstres målsætning, at der både i det offentlige system - kommuner, regioner og i staten, og i civilsamfundets foreninger og organisationer arbejdes målrettet for at understøtte udbygningen af den sociale kapital til fordel for både den enkelte og samfundet. Civilsamfundet kan ikke forstås isoleret fra samfundets øvrige institutioner, det er en del af. Derfor bør indsatserne også være flere, så de samlet understøtter bredden i perspektiver fra individet, grupper, organisationer, institutioner og samfundet bredt.

Indsatser til understøttelse af styrket social kapital

- Alle kommuner skal have integreret målsætninger og indsatser for styrkelse af den sociale kapital i den eksisterende politik
- Initiativer for at skabe rammerne for, at både den enkelte, mindre grupper og foreninger kan prøve ideer af nemt, skal understøttes i kommuner og regioner
- Mulighederne for at være engageret som aktiv medborger – via tilbud for deltagelse og muligheder for at føre ideer ud i livet fx gennem brug af Borgerbudgetter – en metode, hvor midler lægges ud til beslutninger om brug lokalt, skal udvikles og styrkes
- Frivillige foreninger skal sikres gennemskuelige regler, nemme ansøgningsmuligheder, støttende faciliteter og sikre dækkende regler og rettigheder for at kunne understøtte den sociale kapital
- Kapacitetsopbygning og kompetenceudvikling af frivillige og medarbejdere i civilsamfundsorganisationer bør understøttes af den offentlige sektor
- Samarbejdsfora, aktiv deltagelse og netværk for individer og foreninger skal udvikles og understøttes
- Kommuner og regioner skal aktivt formidle og støtte ansøgningen af nationale og europæiske puljer til bl.a. lokale initiativer – bl.a. af EU's landdistriktsprogram

Et stærkt civilsamfund i et respektfuldt samarbejde med en offentlig sektor kan understøtte et stærkt velfærdssamfund

Det danske velfærdssamfund bygger på stærke traditioner om oplysning og engagement i et demokratisk foreningsliv. De værdier og normer skal fastholdes og udbygges i et samfund under pres ift. økonomi, forventninger og store forandringer. Ved at fastholde at stå på et fundament, der har udviklet vores samfund til det, det er i dag, vil vi kunne løse fremtidens udfordringer. En offentlig sektor under pres, hvor civilsamfundet opfordres til aktiv deltagelse, kan kun ske, hvis det sker i respekt for de særkender, der er i foreningerne.

Radikale Venstre ser en tæt sammenhæng mellem en styrket social kapital og et dynamisk civilsamfund. Begge skal styrkes enkeltvis og i sammenhæng. Ved at udvikle og styrke det eksisterende fundament, vil civilsamfundet endnu mere aktivt kunne tage del i løsningen af velfærdssamfundets opgaver ift. den enkelte, grupper og fællesskabet. Derfor skal kommuner, regioner og staten med involvering af erhvervslivet aktivt gå i dialog med civilsamfundet for at sætte rammerne for fremtiden.